

עבודה זרה לט

משה שווערד

1. ריטב"א על עבודה זרה דף לח/ב

אבל בידוע. כלומר שהוא ממין דברים שאי אפשר בלא יין וחומץ או שראינו בעינינו, אסור אפילו בהנאה, ואע"ג דלא מוקים אוקומי דכיון דודאי אית ביה תערובת יין האסור בהנאה אי אפשר שלא נאסר תערובתו כמותו, והוא לומר כאן דלטעמיה קופילא דבכל דבר של גוים שאסרו חכמים לא חלקו בדבר ואסרו לחלוטין אפילו אין בו טעם, והכי רהיט כוליה פרקין, וכדברי רבינו הרמב"ן ז"ל ואחרים עמו, וגם הראב"ד ז"ל כן כתב גבי גבינה של גוים ואע"פ שבכאן כתב טעם אחר להגדיל תורה:

2. תפארת ישראל / יכין/ על מסכת עבודה זרה פרק ב משנה ו

[בה] וטריט טרופה - מין דגים שקורעין אותן ומולחין אותן כמו [ההערינג] אצלינו, וחיישינן לתערובות דג טמא, ולכן יש לזהר נמי מלאכול [זארדעללען], דאף שהוא מין דג קטן טהור, עכ"פ ע"י שנכבש במלח זמן מרובה נמוחו קשקשיו, ושמא נתערב בו דג של טמא, וכן שמעתי מפה קדוש של אאמ"ו הגוצוק"ל, שהיה נוהר מלאכלן מה"ט [ועי' לקמן ס"ח]:

3. תוספות מסכת עבודה זרה דף לט עמוד א ד"ה אין לו

אין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן - אומר ר"י דדריש אין לו עיין לו כלומר עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד ליגדל לאחר זמן והכי דרשינן ביבמות (דף כב:) ובן אין לו עיין לו.

4. ספר בית שמואל

דף ל"ט ע"א. תנו רבנן אין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן, עיין בתוספות אומר ר"י דדרש אין לו עיין עליו, כלומר עיין עליו אם יש לו עכשיו או עתיד ליגדל לאחר זמן, והכי דרשינן ביבמות כ"ז ע"ז וכן אין לו עיין עליו עכ"ל התוספות. ולפי זה לריך להבין סברת הנוצרי אברהם סימן ס"ט באשה שלא קלטה הזרע קודם מיתת בעלה אף שקלטה הזרע לאחר מיתתו וכן הוא לכל דבר מ"מ לענין יבום כבר קרינן ביה וכן אין לו בשעת מיתתו וכן יבום הוא ע"ש. ולפי סברת התוספות כאן, מ"ש גבי קשקשים דאין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן הרי זה מותר ולפי זה גם

גבי יבום אף כי אין ניכר עכשיו כלל אך עתיד להיות למח לא נתרצה מעיין עליו כמו גבי קשקשים דאם עתיד ליגדל לאחר זמן, ותהיה האשה פטורה מן היבום. אמרי דוד סימן קי.

5. ספר בית שמואל

שם. ת"ר אין לו עכשיו ועתיד ליגדל לאחר זמן וכו'. יש לחקור בדגים טהורים שמוחרים בסיומנים, מה פירוש הסיומנים, אם סיומנים אלו מטהרים, או דהפירוש הוא שאין סיומנים אלו מועילים כלל בטהרה, רק עלם זה המין טהור רק הסיומנים הם המסמנים את המין, היינו, שאלו הסיומנים הם מן המין טהור. ולפענ"ד נחלקו בזה הרמב"ם והרמב"ן. שהרמב"ם כתב במורה ח"ג בפמ"ה וז"ל, ודע שאלו הסיומנים, רוצה לומר העלאת גורה ושסיעת שסע בבמהות וסנפיר וקשקשת בדגים, אין מליאותם סיבת ההיתר ולא העדירם סיבת האיסור, ואמנם הם סימן ידוע זו המשובח מן המין המנונה, עכ"ל.

הנה הוא כתב צפירוש שאין הסימנים פועלים כלל
 בהעברה, אבל כ"ז היא שיטת הרמב"ם. אבל שיטת
 הרמב"ן היא דסימני סנפיר וקשקשת הוא לא המחיר
 את זה המין אלא המחיר את עלם זה הדג, שכתב
 הרמב"ן צפירוש תורה שצריך שיכיר לו סנפיר
 וקשקשת, מורה כי סנפיר גורם ששט בעליונות המים
 וקשקשת מורה על דחיית הליחות ממנו, אם כן
 אינו ארסיי לגוף ולנפש ע"י צ' סימנים אלו, ולפי
 זה הסנפיר וקשקשת הוא עלם המחיר לזה הדג לא
 למין הדג, רק מוצר שזה הדג דחה הליחות הארסיי
 וגם שט בעליונות מים שהם זכים ודחה אלו הארסיים
 של התחנות המים, וזה נחלקו הרמב"ן והרמב"ם
 אם הוא המחיר המין או המחיר עלם הדג. ועיין
 בתוס' סופר יו"ד סימן ע"ה שרצ אחד הקשה שם
 ולא פירש מה שהקשה, ואפשר, והוא דלשיטת הרמב"ן
 דעטס סנפיר וקשקשת הוא משום דחיית ליחות
 ומים הארסיים אם כן למה הדין דאם אין לו עכשיו
 ועתיד לגדל לאחר זמן מותר, הרי עתה כל זמן שאין
 לו הוא מהמין שקיבל ארם מימי הליחותים, ואם
 כן למה הוא מותר. אמנם נלענ"ד גדר הענין פשוט,
 דודאי אם הוא נולד מזו שאין לו סנפיר וקשקשת
 אם כי זה המין הרי זה אסור משום שיש לו ארסיים
 אף הנוול ממנו אסור משום יולא מטמא אף
 קודם ששט במים התחנות, אבל גבי כך דיוולא
 מעבור, אם כן תיכף שנוול היה מותר שעדיין לא
 היה שט ורק אח"כ יכיר אסור, אין הדין שהמים
 והליחות יכולים לאסור את זה שכבר הותר, וזה
 כבר הותר, שאמו כבר היתה לה קשקשת והוא יולא
 מעבור, ורק מין שאין לו כלל קשקשת אז לא התירה
 תורה, ונשאר הנוול אף קודם ששט יולא ממין עמא
 אבל לא זה שנוול ממין עכור. וצ"ע דברי החתם
 סופר א"י תמה, שתפס דברי הרמב"ן כפשוטם
 דאם כן אמאי אם יש לו קשקשת אחד עכור, הרי
 ודאי דאין יכול לדחות כל הליחות, (ולריך לומר)
 דרק טעם הוא למה שנתנה תורה דין קשקשת
 לטהר, אבל כיון שקשקשת מטרה שוב כל שיש לו
 קשקשת עכור הוא.

6. תוספות רא"ש על עבודה זרה דף לט"א

וסימניך טמא וטהור טהור וטמא. לכאורה משמע דלא קאי אלא אהני תרי מיני ולא אשאר מינים שבים:

7. שו"ע או"ח סימן לב

(יג) יהיה הקלף שלם שלא יהא בו נקבים שאין הדין עובר עליו, דהיינו שלא תהא האות נראית בו חלוקה לשתיים:

8. מגן אברהם על או"ח סימן לב

(טו) דהיינו שלא וכו'. ואז אפי' ניכר הנקב (") נגד השמש כשר [ב"ח] (") עסט"ו:

9. סדר יעקב

לא יאונה לצדיק כל און. י"ל הכוונה כמו שכ' במהרא"ש חולין ד' ה': זהא דאין הקב"ה מציא מקלה לנדיקים וכ' המוס' ומהרא"ש דהיינו במידי דאכילה וכ' דכתיב לא יאונה וכ' שם זין הסוגריים: גימטריא כ"ל או"ן: אוכל טמא. וק"ל.

10. תוספות מסכת עבודה זרה דף לט עמוד א ד"ה אגב חורפיה

אגב חורפיה דחיליתא ה"ל כנותן טעם לשבח - וא"ת דלסגי ליה בקליפה כדאמר (חולין דף ח:): גבי שחטה בסכין טריפה [1] וי"ל דחורפיה דחיליתא בלע טפי ולא סגי בקליפה [2] וי"מ כמו כן דבצל וקפלוט שנחתך בסכין של עובדי כוכבים דלא סגי ליה בקליפה דאגב חורפיה בלע טפי ושמעתי בשם הר"ם דחיליתא דוקא דחריף טפי ולא בצל וקפלוט.

• שו"ע יו"ד סימן צו

(א) צנון או סילקא שחתכם בסכין של בשר בן יומו, או שאינו מקונח, אסור לאכלם בחלב עד שיטול ממקום חתך כדי נטילת מקום, שהוא כעובי אצבע, או שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר, שאז מותר בהדחה. ויש אומרים דהוא הדין לאינו בן יומו והוא מקונח. ואם לא נטל מהם כדי נטילת מקום וגם לא טעמם ובשלם בחלב, צריך ששים כנגד מה שנגע מהסכין בהם. וה"ה לחתכם בסכין של עובד כוכבים: הגה - ואם חתכן דק דק, צריך לשער ס' נגד כל הצנון (ב"י בשם סמ"ק). וי"א שאם חתך צנון בסכין של איסור, כולו אסור (רשב"א ור"ן וכן משמע בארוך כלל ל"ה). וכן אם חתכו בסכין של בשר, אסור כולו בחלב. וכן נוהגין לכתחלה, אבל בדיעבד אין לאסור רק כדי נטילה (ב"י ואו"ה). וכל זה אם חתך הצנון עצמו, אבל אם חתך הירק שעל הצנון, אין לחוש. ואם יש ספק אם נחתך בסכין של איסור, אזלינן לקולא (שם), לכן קונים הצנונות שיש בהן חתוכין לצד זבוחיהן, כי תלינן שנעשה במרא וחצינא (שם) בהג"ה ומהרא"י בהגהת ש"ד). ובמקום שאין נמצא לקנות רק החתוכים בסכין, נוהגין לקנותו ולהתיר ע"י נטילת מקום:

(ב) אם חתך בו שומין ובצלים וכרישין (ותמכא שקורין קרי"ן) וכיוצא בהם מדברים החריפים ופירות חמוצים (אורחות חיים) ודגים מלוחים, דינם שוה לחתך בו צנון. (שבולי לקט) הגה - ומכל מקום מותר לאכול מרקחות חריפים של עו"ג כגון זנגביל וכיוצא בו, דיש להם כלים מיוחדים לכך או תולשין אותן (מרדכי ואגודה פרק כיצד מברכין):

11. סדר יעקב

מהריטב"א שזועות ל: שכ' שהוא מדרבנן. ויל"ע בטעמא דהיה מילתא אי משום אשתו כגופו, או דזה כבודו שמכבדים את אשתו, וכהא שחייב לכבד את בעל אמו (כתובות ד' קג.). (ואע"ג דל"א בעל כאשתו) וע' ריטב"א

12. סדר יעקב

אבל אשת חבר וכו' א"צ לקבל בתחילה. ופרש"י בזכרות ל: אם חזרו תחת יד חבר. וכ' מסד"ד במוס' דמאי פ"צ דכשהם אצל הע"ה אינם בחזקת חבר, דמורגלים כמוהו, ועוד הכל אוכלת משלו. וז"ל דניסת לחצר אחר, דלדידיה ה"ל גרושתו שניסת דאסור להחזירה. וע' בליקוטי הלכות בזכרות שם שהר"מ מפרש כפשטיה, דאפי' נשעה שהיא אצל ע"ה נאמנת.

13. הגהות מיימוניות הלכות ציצית פרק א הלכה יב

[ט] מכאן פסק ר"י ורבינו יהודה שנשים יכולות לעשות ציצית מדאינו ממעט אלא עכו"ם וכן הורה רבינו יהודה לאשתו לעשות ציצית אבל בשם מורי שי' מצאתי דאין להם לעשות ציצית משום דכתיב בני ישראל ועשו אבל שאר תיקוני הטלית וטויית החוטים יכולות לעשות. בתוס' גיטין מצאתי וכן כתב רבינו תם דכל מצוה שאין אשה חייבת כגון לולב וציצית אינה יכולה לאגד הלולב ולתקן הציצית וראיה מהא דפרק השולח כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. וכן היה מעשה בטרוי"ש באשה שהיתה רגילה לתקן ציציות להגדילם בטליתות ופסלם רבינו תם מההיא דפרק השולח כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה. **והא דס"פ עד כמה ושיליה אין מעמידין מעשה באשה אחת שנשאת לחבר והיתה קושרת לו תפילין על ידו לא היתה קושרת אלא מסייעת לו לקשור א"נ לא נאסר באשה אלא תקון הדבר כגון כתיבה ותיקון הציצית ואגידת הלולב אבל קשירה לאו תיקון המצוה ומציא למיעבד** ע"כ בתוס' גיטין ונראה דהוא הדין טויית חוטי הציצית. מורי רבינו זצ"ל, וכן נראה ראה מקרטליא דדביתא דר' חנינא בן דוסא דפרק הספינה:

14. תוספות מסכת עבודה זרה דף לט עמוד א ד"ה אמר רב

אמר רב חבי"ת בחותם אחד אסור – [1] **פרש"י לפי שדמיהן יקרים** [2] **והר"ר אפרים בר דוד היה אומר הטעם משום דאיתיה לאיסורא בעיניה** אבל חמפ"ג אינו אלא תערובת אבל אין לומר הטעם משום יוקר שהרי מורייס דמיה יקרים מיין ואין נראה לר' יהודה דהא ודאי דאיכא הרבה מקומות שהיין יוקר יותר כדאמר לעיל (דף לד:) קיסתא דמורייס בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי לכך נראה לו יותר טעם רש"י דפי' משום יוקר וכן משמע בסמוך דקאמר מ"ש גבינה דלא טרח ומזייף כו' וכן גבי פת דאי איכא גביה כי האי לא טרח ומזייף.

• תוספות על עבודה זרה דף לא/א

דאמר רב הלכה כר"א שמתיר יין בחותם אחד. ולקמן פ"ב (דף סט: ושם) נמי אמרינן האידנא קיימא לן כר"א דלא חייש לזיופא ויש להקשות דרב אדרב דהא אמר רב לקמן (דף לט.) חבי"ת בחותם אחד אסור סימן חלב בשר יין תכלת ועוד קשה דרב אשי אמר לעיל (דף כט:) גבי חומץ ויין מבושל א"צ חותם בתוך חותם משמע הא יין גמור צריך חותם בתוך חותם וכן רבא דשקיל וטרי לקמן בסמוך היכי דמי חותם בתוך חותם משמע דס"ל דלא סגי בחותם אחד וכולה סוגיא דשמעתא מיירי בחותם בתוך חותם והיה מתרץ ר"ת דהוא דרב דלקמן מיירי בישראל חשוד וגרע מעובד כוכבים מפני שהוא בטוח שיאמינוהו ולא מירתת כ"כ ...

15. תוספות מסכת עבודה זרה דף לט עמוד ב ד"ה פת למאי

פת למאי ניוחש לה כו' - בקונטרס לא גרס האי עד מילתיה דשמואל ונראה טעמא משום דלמה יקשה זה על פת יותר מן האחרים מיהו אין בשביל כך להגיה הספרים.

16. תוספות מסכת עבודה זרה דף לט עמוד ב ד"ה ימ"ח מח"ג

ימ"ח מח"ג אינם ניקחים אלא מן המומחה - ואף על גב דקא חשיב חלב הוצרך לחשוב גבינה לפי שאין טעם איסורן שוה שחלב אסור משום עירוב חלב טמא אבל טעם גבינה הוא משום גילוי כדפרי' לעיל (דף לה.) מיהו לרבי ירמיה דמפרש לעיל (שם) טעם גבינה משום צחצוחי חלב טמא לפרש"י קשה לרבי יהודה למה הוצרך לשנות כאן גבינה ובתוספתא קא חשיב בזאת הברייתא במקום חלב חתיכת דג שאין בה סימן.

17. חדושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף לט עמוד ב

יושב ישראל בצד עדרו של גוי. **פירוש ישראל גדול ובן דעת ושמירת קטן בשל גוי לאו שמירה היא כלל**, ואפילו שאמרו שאוכלין טהרות על ידו בטהרות הקילו ובמה שהניחו ברשותו ומצאהו כמות שהוא, **אבל כל שיש בו חשש חלופ ליתנו ביד אחרים ולקבלו אין סומכין על שום קטן**, ולכן אסור לשלוח מחבת ופנדא"ש על ידו בלא סימן לפורני שאופין שם הגוים, מ"ר.

18. שו"ע יו"ד סימן קכז

(ד) דברים שאין בהם חזקת איסור, אלא חששא שמא יחליפנו עובד כוכבים או יגע בו, יש מי שאומר שסומכין על הקטן מכיון שבא לכלל דעת שמירה:

19. ספר חכמת אדם - כלל סז

(ד) נראה לי דקטן חריף אפילו בן שש נאמן להעמידו אצל החליבה. לא מבעיא אם הנכרי יודע שאסור לישאל דאז מרתת אלא אפילו אם אינו יודע מנהג ישראל ולא שייך מרתת אפילו הכי נאמן (דאין בו חשש אלא מדרבנן שמא יחליף כמו שכתב הש"ך בסימן קי"ח ס"ק ח' ובדרבנן קטן נאמן ובסימן קכ"ז סעיף ג' וד'. ואמרו לי שהגאון החסיד מו"ה יאסקי ז"ל אב בית דין דקהלה קדושה פוזנא לא סמך על קטן וצריך עיון):

20. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו. ט"ו סיון תשי"ד. מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יהודה דיק שליט"א. **ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר** אף בלא שיטת הפר"ח **משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש** כהא דשבועות דף ל"ד גם לעדות דממון. ...

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחיוב הוא רק אם הכנים כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרש"י ב"מ דף צ"א שכתב דלא הזקיקתן תורה להסתכל כ"כ, דבכה"ג ברוצח ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הזקיקתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף שאינה ראייה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות הוא גזה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יהרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גזה"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה איך שייך לומר שיהרגו כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות ידיעה ובמנאפין לא נתחדש לענין ידיעה זו. **ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושיין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין.**

ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזלזלין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר. והנני ידידו, משה פיינשטיין.

21. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מח

עוד בענין הנ"ל. ר"ח מנ"א תשי"ד. להנ"ל.

ובדבר מה שכתבתי שהרוצה להקל בחלב של הקאמפאניעס שהם תחת השגחת הממשלה יש לו טעם גדול משום שידיעה נחשבה כראיה ולא היה זה בכלל האיסור כיון שאסרו רק באין ישראל רואהו הוא טעם גדול. ואף שכת"ר שלח לי תשובה מפקיד השלטון שהעונש ע"ז הוא רק מעשרים וחמשה עד מאה דאלא ר"ח וגם הם מקבלי שוחדא, לא נתבטלה בזה הידיעה משום דאין להם בשביל מה לעבור ולהענש וליתן שוחד דאין להיות מזה ריוח שימסרו נפשיהו ע"ז דכיון שאסור מדיני הממשלה לערב, ודאי כשירצו ליקח פועלים לחלוב סוסים וגמלים וחזירים יצטרכו לשלם להם הון רב וגם לשחד כל הפועלים שיש להקאמפאניע שישתקו וגם לשחד למשגיחי הממשלה שאף ששחד הוא דבר המצוי מ"מ בדבר פרסום כאצל הקאמפאניע שאין עושיין בעצמן אלא ע"י פועלים הוא דבר קשה שייראו מליקח שחד ואם יעלה בידו ליתן להם שחד צריך להון רב ונמצא שאין שייך

שיהיה לו ריוח מזה ובלא ריוח הא מפורש בגמ' שאין לחוש לערובי בע"ז דף ל"ד קיסתא דמורייס בלומא קיסתא דחמרא בד' לומי וכן הוא בתוס' ע"ז/ דף ל"ב. ורק שיש לחוש שמא יש לו מעט חלב טמא שא"צ לפועלים ויערב באופן שלא יבינו העוסקים שהוא רק ריוח משהו ובפרט לגבי מסחר של אלפים שודאי בשביל מירתת מדיני הממשלה אף בשביל עונש קטן לא יערב, ובפרט שאם יעבור איזה פעמים ודאי יקחו ממנו הלאיסענס שיהיה מוכרח לסגור העסק כמו שנוהגין בהרבה דברים שאם אין מועיל עונש ממון עונשין בלקיחת הלאיסענס שהוא סגירת העסק. ולכן אף שאנן לא נימא דברים ואומדנות מעצמנו אבל אומדנא זו דמירתת וכן שאין לחוש לעירוב כשאין ריוח הוא מפורש בגמ' והחשבון שאין ריוח זה ודאי יכולין גם אנחנו לחשוב...

ולכן תשובתי הראשונה שיש טעם גדול להמקילין היא נכונה וברורה. אבל ודאי לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא כדכתבתי שם.

22. שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מט

עוד בענין הנ"ל. ב' אלול תשי"ד. להנ"ל.

הנה בדבר שהעיר כתר"ה מה שהקאמפאניעס לוקחין חלב גם מהפארמערס שעליהם אין השגחת הממשלה כ"כ כי אין שוטרים באים בתמידות לכן אבאר הדבר שאם מצד הקאמפאניעס מותר יש טעם גדול וכן נוטה להלכה שאף שלוקחין גם מהפארמערס אין לאסור. וגם עצם הדבר יתבאר יותר...

וא"כ אינו כלום מה שהקאמפאניעס לוקחים גם חלב מפארמערס שהם לא מירתתי כולי האי דעכ"פ כיון שלא נעשה האיסור אצלם, וליד ישראל בא מהקאמפאניעס שמירתתי אין לאסור. ומהאי טעמא לא מצינו חלוק להמתירין חמאה לומר שרק מהעכו"ם שחלבן בעצמו מותר ליקח חמאה ולא מעכו"ם הלוקח חלב ועושה מהן חמאה אף שיש לחוש שמא עירב העכו"ם שחלבן בהם חלב טמא כיון שהוא בעצמו אינו עושה החמאה, משום דכיון דאין לחוש לתערובות האוסר מדינא אלא מצד הגזירה לא גזרו לאסור כשהוא ביד עכו"ם אף שהוא עכו"ם אחר ולכן כיון שליד ישראל בא חמאה אף שהוא מעכו"ם שני נידון רק בדין עכו"ם השני שהוא אינו שוטה לערב ולא נידון כלל אף לר"ת בדין עכו"ם הראשון אף שעל הראשון יש חשש שיערב. ולכן לא היה יכול לפרש בד' חנינא משום צחצוחי חלב של גבינות שעשה עכו"ם אחר ומטעם זה גזרו על כל גבינות אף על אלו שעשאן העכו"ם החולב בעצמו משום דלא גזרו לדון כלל אלא על עכו"ם שלקח ישראל ממנו ואם הוא אין לחוש שיערב לא אסרו. וכ"כ ממש הוא חלב הקאמפאניעס שעליהו אין לחוש שיערבו ליכא איסור גם על החלב שלוקחין מפארמערס כדכתבתי.

וגם יש עוד טעם גדול להתיר למה דתירץ במטה יהונתן הא דכתב הרמ"א דבזמן הזה שאין חלב טמא מצוי מותר אף בבא ישראל אחר שכבר נחלבו מקצת בהמות ומשמע שאף אם כבר נחלבו רובם דהא מסיק מיהו אם לא בא שם ישראל עד אחר שנחלבו כולם אסור משמע דאם בא אף במעוט בהמות מותר שהש"ך הקשה על זה ותירץ במטה יהונתן דכיון שהוא רק משום לא פלוג לא אסרו רבנן על ידי תערובות ולכן כיון שגם הרבה בהמות אית להו להקאמפאניעס שאותן אינן בכלל האיסור מצד שמירתתי דהוי כרואה ישראל מצד הידיעה כדבארתי הוי מה שלוקחין מפארמערס רק תערובות שבזה"ז שליכא חשש עירוב והאיסור הוא רק משום לא פלוג לא אסרו להרמ"א אליבא דפי' המטה יהונתן. אך ע"ז הא פליג הש"ך וסברת מטה יהונתן דחוקה אבל כיון שכבר בארתי טעם גדול להתיר יש לצרף לזה גם סברת המטה יהונתן להתיר.

והנה נתבאר הענין היטב שיש טעם גדול להמקילין בחלב הקאמפאניעס ושהדין עמהם. אך ודאי מן הראוי לבעלי נפש להחמיר על עצמן כדכתבתי במכתבי הראשון. ואם הקאמפאניעס הוא של ישראלים והם קונים גם מפארמערס לא נשאר רק טעם מטה יהונתן דבזה"ז שהוא רק משום לא פלוג לא אסרו בתערובות. והיה לן להחמיר כהש"ך שפליג ע"ז. אך אם מה שקונים מפארמערס עכו"ם הוא המעוט אולי כיון שהוא מין במינו נבטל ברוב. דאף שהדגמ"ר על הש"ך ס"ק ט"ז כתב דחלב שלא ראה ישראל כשנחלב שנפל לתבשיל אוסר עד ששים אולי הוא רק לתבשיל שהוי אינו מינו ולא לחלב ישראל שהוא במינו. ואף שגם באיסורים דרבנן צריך ששים אף במינו כדאיתא בפמ"ג בש"ד סי' צ"ח ס"ק כ"ו מ"מ אולי חלב שאני ובפרט בזה"ז שהוא רק משום לא פלוג. וגם כיון שהפועלים הם עכו"ם ולא בא החלב ליד הישראל ממש אלא ליד עכו"ם הפועלים יש אולי לדון כמו שהוא של עכו"ם שעדין לא נעשה איסור חלב ועתה מירתת כדלעיל. ולכן אין למחות ביד הנוהגין היתר גם בחלב של קאמפאניעס של ישראל שקונין גם מפארמערס אף שבזה אין ההיתר ברור משום שעכ"פ יש להו על מה לסמוך. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

23. דף על הדף מסכת עבודה זרה דף לט עמוד ב

בגמ': היכי דמי, אי דליכא דבר טמא בעדרו, פשיטא וכו'. בשו"ת תשב"ץ (חלק חוט המשולש טור הראשון סי' לב) כתב להוכיח מכאן שחלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו לא נאסר כמו גבינה במנין אלא הוא משום תערובת חלב טמא ואי בטל טעמא בטל איסורא, דאל"כ אלא נאסר במנין א"כ איך אומרת הגמרא דאי ליכא דבר טמא בעדרו פשיטא, ע"ש.

ונראה מכאן שלא נאסר חלב עכו"ם במנין אלא רק בגלל התערובת ולכן בכה"ג שאין דבר טמא בעדרו ולא שייך תערובת, שרי. והביא שכן דעת הרמב"ם ז"ל, וכן דעת אביו הרשב"ם ז"ל ע"ש. וכ"כ בתשו' הרדב"ז (ח"ב סי' ע"ה - אלף קמ"ז) והוכי מהגמ' כאן וכו' ל. ולפי"ז כתבו התשב"ץ והרדב"ז לפסוק, דבמקום שידוע בבירור שאין חלב טמא, שרי לשתות חלב שחלבו עכו"ם, כיון שלא נאסר אלא בגלל התערובת וכו' ל.

ובתשב"ץ כתב לענין אם יש לחוש לתערובת חלב טמא מגמלים, די"ל דכיון שחלב הגמלים אצלם הוא ביתר חשיבות וביוקר ערך כפלי כפלים מחלב בהמה טהורה ומבואר בגמ' (לד: שכל זמן שהאיסור ביוקר והמותר בזול לא חוששים לתערובת, שכן פסק הרמב"ם בפ"ו מהל' מאכ"א וכו'. וכל זה כהנ"ל, שאין הוא איסור שנאסר במנין כמו גבינה ע"ש.

ובשו"ת אגרות משה יורה דעה (ח"ה) סימן מ"ז ומ"ח וכן בסימן ל"ה כתב להתיר את החלב שבא ממפעלים של עכו"ם שיש פיקוח הממשלה עליהם, ואם יערבו חלב טמא מענישים אותם ויש חשש לסגירת המפעל, ומכאן זה כתב להתיר, ונידונו משמע שאף, לגדולים התיר, שהרי לא חילק, אלא שבסי' ל"ה כתב שאף שליכא איסור, מ"מ מן הראוי לבעל נפש להחמיר, עיין שם, וכתב להחמיר גם בישיבות מדין חינוך לבחורים ואפי' שיותר ביוקר.

וכע"ז כתב בחזון איש (יו"ד סי' מ"א אות ד'): ואמנם כשיש פיקוח מהממשלה על החלב שלא יערבו חלב טמא והם צפויים לעונש על הזיוף, יש מקום לומר דהוי כשפחות החולבות דמירתות וכיושב בצד העדר וכשהוא עומד הוא רואה עכ"ל.

ובשו"ת משנה הלכות להגאון רבי מנשה קליין שליט"א (בחיו"ד סי' ק"ג) כתב לדון בזה וכתב להשיג על האגרות משה מכמה טעמים, במש"כ להתיר מטעם פיקוח הממשלה. ושם (באות ט"ו) כתב להעיר על האגרות משה, שחקר בחוקי הממשלה ונתברר לו, שחק הממשלה שלא לערב אינו עולה אלא רק לתשעים ושמונה אחוזים שצריך להיות 98 אחוזים חלב טהור ושני אחוזים אינם צריכים לגלות, וזה יכול להיות חלב טמא, וא"כ בזה לא שייך מירתת, ואפי' אם יתברר ע"י בדיקה כימית אין עונשים אותם ע"ז, ולא מיבעיא לשיטת הפוסקים שחלב טמא אסור במשהו, אלא אפילו למ"ד בששים, הכא ליכא ששים, עיין שם.

ובשו"ת חתם סופר (יו"ד סי' קז) דן אם חלב נאסר במנין והוכיח מדעת הפוסקים שנאסר במנין, זולת הפר"ח והרדב"ז דס"ל שלא נאסר במנין, וכתב שם וז"ל: א"כ אפי' הלכה כאינך פוסקים, מ"מ כיון דיש דעה להחמיר, כבר קבלו אבותינו עליהם כאותה דעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה, ועי' עוד שכתב דהוי כנדר.

24. רבנו חננאל על עבודה זרה דף לט/ב

והדבש מותר דליכא חשש אי משום איערובי אי מערב ביה מבאיש. אי משום בשולי עובדי כוכבים נאכל כמות שהוא חי אי משום געולי עובדי כוכבים נותן טעם לפגם מותר. ומדחזינן ברוב התלמוד דמוקים להו בנאכל כמות שהוא בחי אין בו משום בישולי עובדי כוכבים. ש"מ דהא לישנא דוקא. מיהו כיון דחזינן באידך פירקין דמפרש ואמר ר' יוחנן כאידך לישנא סבירא ליה כל שאינו עולה על שולחן מלכים לאכול בו את הפת. הלכך בעינן בתרי לישני.

ת ❧ אז ישיר • ❧ מאמרי יסודות המסורה

❧ סימנים: אי הוי 'סימן' או 'סיבה'

ובעצם הדבר אם סימני הטהרה הינם 'סימן' או 'סיבה', הנה בשו"ת מהרי"ט (ח"א סימן נ"א) האריך לבאר כדברי המהר"ל, שסימן ניתן רק להבחין בין הבהמה הטהורה לטמאה ו"לא שהקליטה גורמת טומאה" וכן ביאר ששנים וסימנים אינם גורמים גדלות, אלא שהם סימני גדלות, וז"ל:

והריני בא לברר טעמו של דבר יותר שלא ליתן מקום לבעל הדין לחלוק וטעם דברי דשנים וסימנים אינם עיקר הגדלות שהן גורמין הדין דשנים וסימנים לא כתיבי בקרא אלא גדולה וקטנה כתיבא ומסרו לנו סימנים להבחין בין גדולה לקטנה והם שערות דלאחר זמן ולהכי קרי להו 'סימנים' שאינם אלא סימן שעל ידם ניכרת הגדלות אבל אינה נעשית היא עצמה גדולה על ידם תדע דאפשר שתהא גדולה אע"פ שלא הביאה סימנים כגון שהוא איילונית ואם הכיר בה וקידשה תפסו בה קידושין אע"פ שאין לה שתי שערות וכן סריס אדם משהוא בן י"ג שנים ויום א' הרי הוא גדול לכל דבריו ותופסי' קידושיו אע"פ שאין בו שערות וסריס חמה נמי שהוא בן עשרים ונולדו בו סימני סריס ולא חולץ ולא מיבם כדאמרינן בס"פ האשה רבה נמצא דשערות סימנא בעלמא כמו שמסר סימן בבהמה טהורה ואמ' מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו וכן מפרסת פרסה ואינם אלא סימן להבחין בין הבהמה הטהורה לטמא' לא שהקליטה גורמת טומאה תדע שהרי אנו מתירין קלוט במעי פרה כדתנן בפ"ב דבכור' בהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה אסור באכיל' וטהורה שילדה כמין בהמה טמאה מותר באכילה שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור אלמא לאו בסימנא תליא טומאה וטהרה.

ובקובץ שעורים (חולין אות כ"ז) הביא שנחלקו בדבר זה בעלי התוס' ⁷, וז"ל:

וביאור מחלוקתם דהנה יש לחקור בסימני טומאה וטהרה שאמרה תורה, אם הסימנים עצמן הם גורמים הטומאה וטהרה, או שאינם אלא סימנים

ד ועיין בתוספות (נדה דף נ:): ד"ה תרנגולתא דאגמא שכתב:

הזכר אסור לפי שאין לו סימני טהרה ולא שרי מטעם כל היוצא מן הטהור טהור שהרי האם לא ילדה האפרוח אלא ביצים הטילה והאפרוח מעפרא קא גדיל ונאסר ממילא ע"י

שינוי הטבעים בהלכה שנאמרו למשה מסיני ❧ ——— • אז ישיר ❧ תא

על המין... ונראה שבוזה נחלקו ב' שיטות התוס', דהתוס' בנדה ס"ל דאף לרבנן הסימנים הם עצמן סיבת הטומאה והטהרה... אבל התוס' בסוגיין ס"ל... והסימנים אינם אלא סימנים על המין.

ומיהו אפילו התוס' במס' נדה הסיקו כמו התוס' בחולין, דהיינו דסימנים אינם גורמים הטומאה והטהרה. [וע"ע בחזון איש (בכורות טז:יח).]

❧ יגדיל תורה ויאדיר

ובמסכת חולין (ס"ו) איתא שאין אנו צריכים שני סימני טהרה בדגים, אלא די לנו בסימן הקשקשת:

כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר [ויש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת]... וליכתוב רחמנא קשקשת ולא ליכתוב סנפיר א"ר אבהו וכן תנא דבי ר' ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר.

וכתב הריטב"א (נדה דף נ"א):

יגדיל תורה ויאדיר... ואולי הוא גם כן **גורם** טהרתו ואף על פי שהוא לבדו אינו גורם טהרה.

כלומר, הסנפיר והקשקשת אינם סימנים להכרת המין, אלא הם הגורמים את היתר האכילה בעצמם. ולכאורה דבריו אינם עולים בקנה אחד עם מנה שנתבאר שהסימנים נועדו רק לזיהוי המין.

אמנם מוצאתי בדברי החת"ס בחידושיו (חולין ס"ו) שביאר דאע"פ שלסימני דגים אין צורך בסימן הסנפיר [כיון שכל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר], מ"מ התורה אמרה סימן זה כיון שזה הטעם לאיסור וזה גורם האיסור, וז"ל:

אבל על דרך הפשוט והאמת נ"ל עפ"י מ"ש רמב"ן פ' שמיני דטעם תליית היתר דגים בקשקשים שהם דחיות המותרות והפסולת מהגוף ונשאר הגוף

סימני טומאה... ומיהו נראה עיקר ששני מינין הן והמין שקורין תרנגולתא דאגמא שרי הזכר והנקבה דיש להן סימני טהרה והמין שקורין תרנגול דאגמא אסור הזכר והנקבה דאין נראה שמין אחד חלוק הזכר מהנקבה.

נקי משא"כ אותן שאין להם קשקשת נשארה זוהמותם וחלאתם בתוכם והן אותן שאין להם סנפיר לשוט ע"פ המים מ"מ אם אין כח באויר להוציא מהם קשקשיהם נשאר חלאתם בתוכם ומשו"ה נאסרו. וצ"ל אותן שאין להם עכשיו ועתיד לגדל לאח"ז מ"מ עדיין לא נגמר בישול המותרות ולא צריך לדחות לחוץ כמו בקרניים בבהמה שנולדו אח"כ ונוצות האפרוח לכשיוגמרו בישול המותרות. וא"כ י"ל משו"ה פי' רחמנא סנפיר להודיע טעם האיסור אע"פ שבגוף האיסור לא הי' טעות שהרי כל שיש לו קשקשת יש לו סנפיר מ"מ לא הי' ידעין טעמו והוא כמו כל החוקים והקב"ה רצה להגדיל התורה ולהאדירה באדיר ותפארת להראות חכמתנו ובינתנו לעיני העמים ע"כ ביאר טעם קשקשת משום סנפיר שעי"ז שט למעלה באויר ואינו ניזוק מעפרורית הרקן.

כלומר, ע"פ הכלל שכל שיש בו קשקשת יש בו סנפיר ניתן להכיר את כל הדגים הטהורים המותרים באכילה באמצעות הקשקשים, וע"כ לא הוצרכה התורה לפרט את סימן הסנפיר לצורך זה, אלא שהתורה הוסיפה את סימן הסנפיר בכדי שכל יושבי תבל יראו ויכירו את חכמת התורה, שהסנפיר והקשקשת הם הטעם שהתורה התירה דגים אלו באכילה כיון שאין בהם זוהמה, לעומת המינים האחרים, המזוהמים, להם אין סנפיר וקשקשת. ובודאי שאין זה עצם הטעם לאיסור אכילת שאר המינים, כי טעם האיסור כמוס הוא, אך יש בגילוי טעם זה משום פאר וכבוד לתורה.

ואולי בזה ניתן לבאר, דאף הריטב"א שביאר שסנפיר וקשקשת 'גורמים' הטהרה, ואינם סתם סימנים על המין, מ"מ מודה הוא, דעדיין ישנו טעם נעלם מדוע אסרה התורה מיני דגים בהעדר אלו הסימנים, ואף להסוברים שסימנים הוי סיבה, עדיין יתכן שישנו טעם אחר בשורש הדבר [ואפשר שהוא נעלם] 'שגורם הסיבה'.

* טריפה אינה חיה אף בזמן הזה

ומדברי החזון איש והאגרות משה נראה שחז"ל קבעו את הי"ח טריפות בסוף ב' אלפי התורה. הקב"ה נתן לחז"ל את הסמכות לברר, להחליט, ולקבוע אילו מומים, מחלות, ומכות כלולים ב"ח הטרפות שנאמרו